

O dată ^{14}C de la Năeni-Zănoaga, Cetatea 1

Tiberiu VASILESCU*

Abstract: The archaeological research from Năeni-Zănoaga, Buzău, has been made, with intermissions, between 1982 and 2004. Two sectors of the vast archaeological complex were excavated, namely Cetatea 1 and Cetatea 2, with deposits from the Monteoru Culture. Part of the results of the research made between 2000 and 2004 in the sector Cetatea 1, especially the ones from the S III section, are presented in this article. In the same time, the article describes the recorded stratigraphic succession, confirming older research, as well as a share of the recorded archaeological complexes. An important characteristic of the pottery from Cetatea 1 is its high level of fragmentation, also visible when pottery deposits are encountered. The constancy of this characteristic indicates a voluntary behavior, raising questions regarding the significance of the plateau called Cetatea 1. The unearthing of animal bones in a pot from the second layer made possible a radiocarbon analysis that allowed dating, on the basis of shapes and decoration techniques of the pottery, of a complex consisting of burned floor and walls, together with pottery broken on the spot, and pertaining to the Monteoru Ia stylistic period. A comparison of this analysis and the radiocarbon data from sites with Monteoru findings gives reference of a regional differentiation inside the Monteoru culture.

Rezumat: Cercetările arheologice de la Năeni-Zănoaga, județul Buzău, au fost efectuate, cu întreruperi, între 1982 și 2004, fiind investigate două sectoare, Cetatea 1 și Cetatea 2, a unui vast complex arheologic, cu depuneri aparținând culturii Monteoru. În acest articol sunt prezentate o parte din rezultatele săpăturilor realizate între anii 2000 și 2004 din punctul Cetatea 1, în primul rând cele din secțiunea S III, fiind descrisă succesiunea stratigrafică înregistrată, ce confirmă cercetările mai vechi, și o parte din complexele arheologice înregistrate. O caracteristică importantă a ceramicii de pe Cetatea 1 este gradul mare de fragmentare a acesteia, vizibil și în momentul descoperirii de depuneri de vase. Constanța acestei caracteristici în cadrul sitului sugerează un comportament deliberat, ridicând întrebări asupra semnificației pe care o are platoul denumit în acest moment Cetatea 1. Descoperirea unor oase de animal în interiorul unui vas în cadrul celui de-al doilea strat a permis obținerea unei date radiocarbon ce, pe baza caracteristicilor tehnicilor decorative și a formelor ceramice din sit este utilizabilă pentru datarea unui complex constând din resturi de podină arsă și pereți arși, împreună cu resturi de vase sparte pe loc, atribuit etapei stilistice Monteoru Ia. Compararea acesteia cu celelalte date radiocarbon provenind din situri cu materiale monteorene oferă indicații privind o diferențiere regională în ceea ce privește ceramica monteoreană.

Key words: Bronze Age, Monteoru culture, fragmentation, radiocarbon data.

Cuvinte cheie: epoca bronzului, cultura Monteoru, fragmentare, datare radiocarbon.

Complexul arheologic de la Năeni-Zănoaga este amplasat în județul Buzău, pe raza comunei Năeni, fiind descoperit în urma investigațiilor determinate de exploatarea de calcar din satul Fântânele, situată la 2,5 km în linie dreaptă de acesta, spre est. Menționată la sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80 ai secolului XX stațiunea de la Năeni-Zănoaga cuprinde un areal vast, compus din mai multe zone cu urme de locuire, dominate de vârful Zănoaga, identificate prin cercetări de suprafață și săpături sistematice sau sondaje și denumite Așezarea 1 (Cetatea 1), Așezarea 2 (Cetatea 2), Așezarea 3, Așezarea 4 și Așezarea 5, la care se mai adaugă altele situate tot în imediata apropiere a celor identificate inițial (fig. 2/1). Aceste zone de locuire sunt fragmentate în primul rând de conformația terenului din zonă, unul dominat de creasta calcaroasă ce se întinde de la vest de dealul Istrița (situat la 6,5 km este de vârful Zănoaga) până după acest punct, mai spre vest (fig. 1), creastă ce în anumite zone se lățește, formând platouri pe care au fost descoperite urme de locuire din epoca bronzului – cazul sitului de la Năeni-Colarea sau celui de la Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. În acest din urmă punct, fragmente ceramice au fost descoperite la suprafața solului și pe promontoriile ce se desprind din culmea principală sau pe pantele molcome ale acesteia.

Cercetările sistematice de la Năeni-Zănoaga au fost întreprinse în primele două sectoare menționate (Cetatea 1 – 1982-1986 și 2000-2004, Cetatea 2 – 1982, 1985, 1988-1993, 1996-1998 și 2000-2003) alături de acestea efectuându-se un sondaj, în 1982, în zona Așezării 3, toate săpăturile

* Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, tiberiuvasilescu@yahoo.com

fiind conduse de către I. Motzoi-Chicideanu¹. O prezentare extinsă a rezultatele cercetărilor realizate până în anul 1998 a fost deja publicat (I. Motzoi Chicideanu, M. Chicideanu-Șandor 1999), completată ulterior și cu cele efectuate după anul 2000 pe *Cetatea 2* (M. Constantinescu 2011). Pentru săpăturile de la *Cetatea 1* efectuate în perioada 2000-2004 există doar informațiile ce au fost publicate în volumele anuale de rapoarte de cercetări arheologice (I. Motzoi-Chicideanu 2001, *idem* 2002, I. Motzoi-Chicideanu *et alii* 2003, I. Motzoi-Chicideanu *et alii* 2004, I. Motzoi-Chicideanu, D. Sârbu 2005). În acest context consider că este relevantă o prezentare sintetică atât a săpăturii în sine cât și a rezultatelor acesteia.

Punctul *Cetatea 1* reprezintă un platou îngust, lat de aproximativ 25 m în zona cea mai largă și lung de 90 de m, orientat NE-SE, delimitat la sud de o muchie stâncoasă în timp ce la nord și est de pante foarte abrupte. Accesul cel mai ușor se realizează pe latura de sud-vest, de unde se poate ajunge, trecând peste încă două culmi mai mici în șaua Zănoaga sau, spre nord, spre izvorul ce reprezintă sursa de apă în zonă ori în sud, spre depresiunea în care se află satul Fîntești. Cercetările arheologice din perioada 1982-1986 au fost efectuate prin realizarea unei secțiuni magistrale, S I, ce străbătea platoul de-a lungul axului lung, secțiunea fiind realizată din casete de 2x5 m, denumite de la A la P, pornind de la vest spre est, cu martori de 0,5 m între ele, unele dintre ele fiind prelungite pe latura lungă spre panta de nord a platoului (I. Motzoi-Chicideanu, M. Șandor-Chicideanu 1999, p. 63, fig. 3). Mutarea punctului de interes spre *Cetatea 2*, unde au fost descoperite urme de locuire ce ulterior au fost atribuite celei mai vechi etape a culturii Monteoru, Monteoru-Zănoaga, a dus la sistarea cercetărilor pe *Cetatea 1* înainte de a fi finalizate secțiunile investigate (în special S I M și S I L) și fără a putea fi desenate din acest motiv și profilele suprafețelor respective. Reluarea cercetării în acest punct, în anul 2000, a avut ca scop, printre altele, exact obținerea acestor informații necesare unei cât mai bune cunoașteri a sitului respectiv (I. Motzoi-Chicideanu 2001). În acest sens au fost deschise și cercetate, succesiv, trei suprafețe denumite S II, S III, și S IV ce au fost trasate transversal pe vechea axă, către capătul de est al platoului, în dreptul vechilor suprafețe S I M și S I L, acolo unde fusese înregistrată cea mai consistentă depunere (fig 2/2), S III suprapunând parțial pe S I M iar S IV pe S I N. Suprafețele noi au avut următoarele dimensiuni: S II – 8,4x3m (cercetată în 2000-2001), S III – 22x3m, extinsă ulterior lateral, în zona unde în dreptul fostului S I M, ce nu fusese complet cercetată, (săpată în 2001-2004) și S IV 18x3m (2004). Dintre cele trei suprafețe doar S II a fost epuizată complet, pentru S III și S IV cercetările nefiind finalizate în urma opririi finanțării începând cu 2005 din partea Ministerului Culturii și Cultelor (la acea dată), consecința acestei decizii fiind că nici la acest moment situl de la Năeni-Zănoaga, *Cetatea 1*, nu poate fi cunoscut beneficiind de informații complete legate de stratigrafia sa. În acest context, publicarea rezultatelor de pe *Cetatea 1* poate fi făcută doar prin suplinirea informațiilor lipsă cu o descriere a cercetării completată cu planurile realizate în timpul săpăturii și împreună cu informații extinse despre materialul arheologic identificat în timpul săpăturii.

Cercetările realizate după anul 2000, în primul rând în secțiunea S III, au confirmat în cea mai mare măsură observațiile anterioare, relevând faptul că platoul *Cetății 1* este un spațiu în care sunt întâlnite manifestări ale culturii Monteoru începând cu momentele cele mai vechi și până în etapele de final ale acesteia, fapt documentat în primul rând de ceramica descoperită. Ponderea acestora în înregistrările arheologice este diferențiată, motivele fiind date atât de cercetarea incompletă, care nu a epuizat suprafețele investigate dar și de deranjamentele provocate de amenajările mai noi celor din etapele anterioare. În acest moment cea mai completă înregistrare stratigrafică este dată de suprafața S III, cea pe care este pus accentul în acest studiu atât prin prisma unei informații bogate dar și prin existența singurei date ¹⁴C din acest sit.

Secțiunea S III, orientată 5800‰ NV – 2600‰ SE (busolă cu 6400‰), a avut inițial dimensiunile de 3x20 m, fiind împărțită în carouri din 2 în 2 metri, începând din marginea sudică a suprafeței, ce acopereau lățimea secțiunii. Ulterior, suprafața a fost mai întâi extinsă cu încă 2 metri pe panta nordică a platoului și, mai târziu, lățită cu aproximativ 1,5 m în dreptul carourilor 7-9, acoperind și o parte din fosta S I M. S III a intersectat în dreptul caroului 6 traseul lui S I, în dreptul martorului existent între S I M și S I N. În cadrul secțiunii S III, pornind descrierea de sus în jos,

¹ Doresc să-i mulțumesc și pe această cale pentru bunăvoința cu care mi-a oferit atât întreaga documentație avută la dispoziție cât și dreptul de a studia materialele descoperite pe *Cetatea 1*. Studiul materialelor arheologice de la Năeni-Zănoaga, *Cetatea 1* și datarea realizată de laboratorul de radiometrie din Heidelberg au fost realizate cu finanțare obținută prin proiectul CNCSIS (cod 1126) 66GR/28.05.2007, cu titlul: *Prestigiu și reprezentare în pre- și protoistorie în spațiul central și sud-est european. Realitate arheologică obiectuală, mentalități și diversitate culturală*, responsabil dr. Vlad V. Zirra și proiectul nr. 137/1.10.2007 (PNCD II, programul *Ideii*), responsabil acad. Alexandru Vulpe.

imediat sub stratul vegetal este întâlnit un strat de pământ, negru-măzăros, cu o grosime variabilă, mai redusă în zona sudică a secțiunii și mai gros în partea centrală, unde ajunge la 20 de cm, ce urmează în linii mari panta lină a platoului, de la sud către nord și acoperă aproape întreaga suprafață cercetată. Singura zonă din care acest strat lipsea era jumătatea vestică a carourilor 7-9, cea afectată de vechile săpături din 1986, din S I M. În acest strat au fost întâlnite fragmente ceramice și oase de animale, ceramica având de multe ori un aspect foarte corodat. Sub acest strat de pământ, există o depunere consistentă de pietre ce stau însă în același sol negru-măzăros. Această depunere avea o grosime între 25 și 40 cm, ce coboară ușor spre nord și merge până în buza pantei de nord a platoului, în zona sudică bolovanii fiind așezați direct pe stânca nativă a dealului. Pietrele sunt în general bolovani de calcar, cu dimensiuni variabile, având atât 15-20 cm pe latura cea mai lungă dar există și numeroase pietre de mici dimensiuni sau gresii, acestea din urmă foarte rare. Stratul de pietre este foarte compact și oferă imaginea unei structuri în sine, materialul arheologic, constând în ceramică, piese de os, litice sau de silex, aflându-se răspândit printre bolovani. În zona sudică a platoului, acolo unde stratul de pietre se sprijină pe stânca dealului și unde a fost foarte puțin acoperită de pământul negru-măzăros, fragmentele ceramice erau de asemenea extrem de corodate. Structura de pietre a fost întâlnită pe toată suprafața lui S III, săpăturile din 1986 din S I M oprindu-se pe acest nivel.

Imediat după această depunere la aproximativ 0,75/0,8 m adâncime, a apărut un strat de pământ care atunci când este săpat are o culoare maronie, cu mult pigment roșiatic, și care după ce se usucă devine cenușiu la culoare (prezentat cu această culoare în descrierea făcută cercetărilor din anii 1982-1986 dar și în rapoarte de cercetare din anii 2000). Cu o grosime între 30 și 40 de cm această depunere este întâlnită doar pe o parte a suprafeței S III, și anume în dreptul carourilor 5-9, pentru carurile 1-4 depunerea arheologică limitându-se doar la stratul precedent. În partea ei superioară sunt întâlnite de asemenea pietre dar fără a avea structura compactă existentă în nivelul superior fiind extrem de răsfirate. Această depunere este marcată în primul rând de prezența în carourile 7 și 8 a unui complex, CPL 1/2003, constând din fragmente dintr-o podină subțire din lut, arsă, acoperită parțial de bucăți de chirpici (fig. 3/1). Dimensiunile exacte ale acestui rest de construcție nu au putut fi stabilite cu precizie din cauza fragmentării resturilor descoperite dar ea trebuie pusă în legătură cu resturile asemănătoare descoperite în S I M și S I L în anii 1983-1985, fiind, după cum arată suprapunerea planurilor, parte componentă a acestora și determinând o suprafață ocupată de aproximativ 12x4 m. (fig. 3/2). În preajma acestui complex dar și în interiorul lui au fost descoperite fragmente provenind de la bucăți de vase sparte pe loc, unele cu urme de ardere secundară puternică, asociate cu oase de animale. Podina arsă suprapunea în anumite zone grupări compacte de pietre, în special în zona vestică a ei.

Imediat sub acest complex, ce delimitează partea inferioară a stratului maroniu-pigmentat, este întâlnit un alt strat, maroniu la culoare (cenușiu când se usucă, menționat ca „cenușiu II” în aceleași rapoarte), lipsit de pigment roșiatic, ce ocupa suprafața carourilor 5-9. În zona de sud depunerea era extrem de subțire, de doar câțiva centimetri grosime, în timp ce în restul suprafeței (carourile 7-9) s-a săpat aproximativ 30 cm adâncime până în momentul opririi cercetărilor. În acest strat au fost descoperite complexe constând în vetre și părți din vase sparte pe loc și, uneori, acoperite cu pietre, alături de alte materiale ceramice și oase de animale.

În afara acestor principale trei straturi au mai fost identificate două alte depuneri, extrem de subțiri, de diferite culori și consistențe, sub stratul maroniu în zona carourilor 5-6, ce suprapuneau direct stânca dealului și încă una observată într-un sondaj de mică amploare efectuat în marginea vestică S III, în care au fost observate resturi masive de chirpici într-un pământ galben, totul aflat sub același strat de culoare maronie.

Data radiocarbon existentă provine din stratul de culoare maroniu-pigmentat, al doilea de sus în jos, fiind obținută prin analiza a două oase, probabil de ovicaprină², găsite în interiorul unei pixide (fig. 4/1, 2). Merită accentuat faptul că, prin poziționarea oaselor în interiorul vasului, asigurarea stratigrafică a datei rezultate este fără dubii, nefiind cazul unui posibil amestec datorat fie unei deplasări a oaselor între straturi, fie provocat de deranjări ulterioare ale complexului. Acest vas a fost identificat în zona sudică a caroului 5, la adâncimea de 0,9 m, fiind depus culcat pe o parte, și situat aproape pe stânca nativă a dealului, în cazul de față echivalentul solului viu. Vasul, cu o înălțime de 21 cm are peretele drept, cu marginea aplecată ușor spre interior, diametrul gurii fiind de aproximativ 15 cm. La aproximativ 4 cm mai jos de gură, pixida este decorată cu o nervură din care se desprind patru

² Oasele nu au fost analizate arheozoologic, atribuirea lor fiind făcută de I. Motzoi-Chicideanu.

proeminențe prevăzute fiecare cu câte două perforații. De la nervură în jos peretele este drept, iar spre partea inferioară pântecul se arcuiește spre fund, parte a vasului care lipsește din vechime. În afara nervurii cu proeminențe vasul nu are altfel de decor fiind greu de atribuit, doar după formă, unei faze stilistice monteorene. În imediată apropiere a lui, la aproximativ 1 m distanță spre est, a fost descoperită o vatră, (CPL 2/2003) ce avea o lungime maximă de 1,1 m fiind deteriorată de un gang de animale (fig 3/1). Crusta vetrei avea o grosime de 2 cm, fiind situată pe un pat de cioburi provenind de la un vas ce era spart pe loc (fig. 7/1).

Analiza radiocarbon a fost realizată de laboratorul de radiometrie din Heidelberg, iar rezultatul oferit este 3439 ± 23 BP ceea ce calibrat cu OxCal v. 3.10 oferă următoarele date: 1860-1850 (3,6%) și 1780-1690 (64,6%) în domeniul 1 sigma (68,2% probabilitate) și de 1880-1840 (13,7%), 1830-1790 (5,2%) și 1780-1680 (76,6%) în domeniul 2 sigma (cu 95,4% probabilitate) (fig. 4/3). În contextul în care vasul din care a fost prelevată proba nu are niște caracteristici tipologice definitorii, încercarea de a o atribui unei etape cronologice în cadrul culturii Monteoru ar trebui realizată prin raportarea la celelalte materiale ceramice existente în stratul respectiv. Acest lucru este însă dificil de realizat prin prisma caracteristicii principale a materialului ceramic din acest sit, și anume gradul extrem de mare de fragmentare al acestuia ceea ce împiedică realizarea unei tipologii clasice, prin asocierea motivelor decorative cu tipurile de forme de vase identificate.

În scopul unei cât mai bune interpretări a descoperirilor de pe *Cetatea 1* fragmentele ceramice descoperite în cadrul secțiunii S III au fost numărate și supuse analizei unui indice de fragmentare ce a avut în vedere patru categorii: **A** – fragmente mai mici de $6,25 \text{ cm}^2$, **B** – fragmente mai mici de 36 cm^2 , **C** – fragmente mai mici de 100 cm^2 și **D** – fragmente mai mari de 100 cm^2 . Acest lucru a fost realizat prin suprapunerea fragmentelor ceramice peste o grilă cu pătrate având laturile de 2,5 cm, 6 cm și 10 cm și compararea dimensiunilor lor. Metoda a mai fost aplicată și în cadrul săpăturilor de la TELEOR 003/Măgura-Buduiasca, jud. Teleorman (L. Thissen 2008). În acel caz a fost aplicată o grilă diferită, în sensul delimitării unor categorii de 2,5 cm, 5 cm, 7,5 cm și 10 cm, conform căreia s-a făcut analiza indicelui de fragmentare. În situația de față, în contextul unor observații preliminare ce confirmau un grad de fragmentare extrem de mare, am ales modificarea acestui sistem astfel încât prin suprimarea unei categorii aparent intermediare, cea dintre 5 și 7,5 cm, am încercat să ofer o imagine mai compactă a tipului de fragmentare existent în cadrul sitului de la Năeni-Zănoaga, *Cetatea 1*.

Pentru stratul din care provine proba, maroniu-pigmentat, au fost numărate 5141 de cioburi, incluzând aici și cele asociate cu CPL 1/2003. Rezultatele obținute prin măsurarea lor cu ajutorul grilei explicate mai sus arată că în întregul strat 96,4% din numărul de fragmente se încadrează în primele două categorii, cu un raport clar în favoarea cioburilor din categoria A, cu cele mai mici dimensiuni (54,6%) (fig. 9/1). Din întregul eșantion analizat pentru acest strat doar 185 de cioburi din întregul număr (3,59%) sunt mai mari de 36 cm^2 . Mai mult decât atât, din cele 11 cioburi (0,21%) mai mari de 100 cm^2 , 10 provin din același vas (fig. 5/5). O comparație între indicii de fragmentare din întregul strat și cel doar cu materiale asociate cu CPL 1/2003 (fig. 9/2) arată în continuare o proporție majoră a ceramicii extrem de fragmentate (94% pentru primele două categorii, cu o scădere a ponderii ceramicii din categoria A) dar o creștere cu 2,5 procente a ceramicii din categoria C (între 36 cm^2 și 100 cm^2) față de cât reprezenta din cifra totală în cadrul stratului.

În cazul cercetărilor de la TELEOR 003/Măgura-Buduiasca, discutând un caz asemănător dar pentru perioada neolitică, L. Thissen atrage atenție asupra existenței unui grad de fragmentare extrem de mare în anumite contexte iar pe baza acestui indice, împreună cu un aspect corodat al cioburilor și cu raritatea situațiilor în care să existe fragmente ce pot fi lipite între ele, sugerează posibilitatea ca acestea să fie rezultatul unei depuneri secundare sau chiar terțiare (L. Thissen 2008, p. 46). Astfel, aceste fragmente ceramice au fost mutate din locul lor original, asta putând să însemne inclusiv curățarea unui anumit spațiu și depuse/aruncate, în locul în care în cele din urmă au fost descoperite, în urma uneia sau mai multor acțiuni. Pentru situl de la Năeni-Zănoaga, *Cetatea 1*, există similități în ceea ce privește atât gradul de fragmentare (unul chiar cu mult mai mare decât în cazul studiat de L. Thissen) cât și raritatea situațiilor în care cioburile pot fi lipite, exceptând cazurile depunerilor de părți de vase. Pe de altă parte nu există în acest strat un aspect corodat al fragmentelor ceramice, acestea păstrându-și aspectul lustruit, atunci când suprafața lor este astfel tratată, și neavând urme de abraziune pe ele, elemente care să indice o expunere îndelungată în aer liber sau la alți factori de coroziune. O posibilă interpretare a acestor date ar fi pe de o parte aceea a existenței unui caracter secundar/terțiar al prezenței de material ceramic în acest strat, în sensul aducerii lui pe locul de descoperire din altă parte – acest lucru nu înseamnă neapărat din alt spațiu al întregului complex arheologic de la Năeni-Zănoaga, putând fi tot de pe *Cetatea 1*, dar nici excluderea unei astfel de eventualități. Pe de altă parte, lipsa unui aspect corodat al fragmentelor ceramice

sugerează că, chiar și în acest caz, al unei depuneri secundare/tertiare, nu avem de-a face cu o perioadă lungă de timp din momentul fragmentării inițiale a materialului și până în momentul depunerii finale. În acest caz ceramica existentă pe *Cetatea 1* în stratul maroniu-pigmentat ar trebui să se constituie într-un indicator tipologic, în mare măsură, etapei cronologice determinată de proba ^{14}C prezentată.

Un argument în favoarea acestei interpretări este dat de prezența unui complex descoperit în caroul 9, la aproximativ 1,5-2m nord de CPL 1/2003, la o adâncime de -0,98 m, în stratul maroniu. Acesta reprezintă resturile de la un vas de mari dimensiuni spart pe loc³ și acoperit cu pietre, întreaga suprafață afectată fiind de aproximativ 1,5x1 m. Complexul a apărut sub forma unei grămezi de pietre, aproape compacte, printre care dar mai ales sub care apăreau cioburi (fig. 5/1-3). Pietrele care acopereau vasul erau în general de dimensiuni medii, de 0,15-0,2 m, printre ele fiind unele și mai mari, însă, care atingeau o lungime de 0,35 m. După înregistrarea pe plan, la demontare s-a observat că cioburile proveneau de la un singur vas, cu margine lătită în exterior, gât trompetiform și corp bitronconic, decorat cu benzi incizate și impresiuni punctiforme (doar pe buză), specific stilului Monteoru Ib (E. Zaharia 1992, p. 22, fig 8/1-2). Vasul nu fusese depus întreg încă din vechime, fiind recuperat doar aproximativ 40% din el⁴, printre altele lipsindu-i complet fundul. Întregul complex reprezenta probabil o groapă sau o alveolă ce nu a putut fi surprinsă în plan, având o adâncime de aproximativ 30-35 cm, pe baza adâncimii maxime de la care au fost recuperate cioburile din vas. În urma observațiilor făcute asupra cioburilor ce compun vasul am observat că acesta fusese spart, iar unele dintre fragmente supuse unei arderi secundare intense ce a determinat uneori vitrifierea acestora, înainte de a fi depus în groapa/alveola în care a fost descoperit. Astfel de urme de ardere secundară sunt vizibile în special în partea inferioară a vasului dar și pe umărul sau buza acestuia, iar în cazul multor fragmente ce se lipesc între ele se observă diferențieri clare de culoare, determinate de căldura la care au fost supuse, delimitate exact de locul de spargere.

Prezența complexului în stratul imediat de sub cel din care provine proba radiocarbon nu afectează ipoteza depunerii de fragmente ceramice în spațiul cercetat. Dincolo de aceste diferențe stratigrafice rămâne important actul de a depune, pe *Cetatea 1*, resturile incomplete ale unui vas, iar aceasta nu reprezintă o manifestare singulară. Inclusiv în cadrul CPL 1/2003 au fost descoperite vase incomplete, din care se regăsesc doar fragmente, de cele mai multe ori fără a putea fi reconstituite, nefiind depuse părți care să se poată lipi complet între ele chiar dacă se regăsesc grupate (fig. 8/12). Un alt exemplu provenind de această dată chiar din stratul maroniu-pigmentat este reprezentat de vasul de mari dimensiuni, din care s-au descoperit mai multe fragmente împreună, depuse și ele probabil tot într-o groapă, din care de asemenea este recuperat mai puțin de jumătate din el și care are urme de ardere secundară (fig 5/4, 5). Chiar și pixida în care au fost găsite oasele supuse analizei radiocarbon nu era întreagă la momentul depunerii, lipsindu-i și acesteia din partea inferioară și mai ales fundul.

Toate aceste exemple oferă, în opinia mea, un suport puternic în favoarea ipotezei unei depuneri secundare/tertiare ca tip de practică asociată cu spațiul *Cetății 1* inclusiv pentru stratul maroniu-pigmentat. În ceea ce privește însă existența unui material ceramic specific acestui strat și care să contureze o imagine asupra caracteristicilor acestuia pentru perioada definită de proba radiocarbon, aici apar dificultăți care țin pe de-o parte de specificul descoperirilor de pe *Cetatea 1* iar, pe de altă parte, chiar de modul în care este văzută evoluția în timp a culturii Monteoru și a ceramicii acestuia (pentru o critică a modului de interpretare a etapelor culturii Monteoru vezi I. Motzoi-Chicideanu, M. Șandor-Chicideanu 1999, p. 68, n. 15; I. Motzoi-Chicideanu 2011, p. 370-371).

Pentru situația de la Năeni-Zănoaga, *Cetatea 1*, realizarea unei tipologii este îngreunată în primul rând de gradul mare de fragmentare, numărul extrem de mic de vase întregi sau întregibile fiind un handicap major. În cazul stratului din care provine data ^{14}C au fost identificate 390 de fragmente de margini de vase, din care însă 92% sunt încadrabile în primele două categorii de fragmentare. Dintre acestea 41% nu au putut fi atribuite unei categorii de vase, părțile păstrate din ele făcând acest lucru imposibil. Din restul de margini de vase aproape jumătate pot fi atribuite ceștilor și vaselor cu margine lată și gură trompetiformă, mai întâlnindu-se și vase cu gura arcuită în exterior, vase cu gâtul drept sau evazat și castroane (fig 6-7), dar o restituire a profilului acestora, nu este realizabilă. Din perspectiva tehnicilor de tratare a suprafeței se observă că decorarea prin incizie,

³ Acest vas nu a fost inclus în statistica generală realizată pentru situl de la Năeni-Zănoaga, *Cetatea 1*, S III.

⁴ Aproximare făcută de către Cristina Georgescu, care s-a ocupat și de restaurarea și realizarea desenului atât pentru acest vas cât și pentru cel de la fig. 5/4. Profit de această ocazie pentru a îi mulțumi și pe această cale pentru eforturile depuse.

decorul plastic și impresiunea (de multe ori acestea două fiind asociate) sunt principalele categorii întâlnite alături de care, într-o proporție mult mai redusă, apare canelura, mai des asociată cu incizia (fig. 8). Apar și tehnici și motive decorative care, conform descrierii etapelor de la Sărata Monteoru, sunt caracteristice aproape tuturor fazelor începând cu IC2., dar apar și forme (ex. toartă cu creastă sau margine de castron cu buza teșită) mult mai timpurii. Decorul incizat este dominat de prezența motivelor cu benzi de linii, asociate cu triunghiuri în general dar și de cel al „cusăturilor”, împreună formând 62% din ceramica incizată. Pentru decorul plastic și cel realizat prin impresiune, alături de fragmentele decorate cu nervuri fine în stilul IC2 (25 de exemplare), mai sunt întâlnite cele decorate cu nervuri simple sau cu nervuri și brâie cu alveole.

O explicație pentru caracterul amestecat al materialului ceramic, poate fi dată în primul rând de situația de pe *Cetatea 1*, una departe de a putea fi considerată drept o așezare în sine. Practica depunerii de materiale ceramice fragmentate, așa cum am descris-o mai sus, împreună cu tipurile de complexe identificate atât în campaniile mai vechi (I. Motzoi-Chicideanu, M. Șandor-Chicideanu 1999) cât și după anul 2000 sugerează faptul că platoul, denumit în momentul de față *Cetatea 1*, juca un rol special în toată perioada de existență a întregului ansamblu arheologic de la Năeni-Zănoaga, fiind supus unor amenajări succesive ce au putut duce la amestecarea unora dintre materialele mai vechi cu cele din depunerile mai recente.

În acest context, este dificil de stabilit un registru unitar de forme și decor specific stratului din care provine data radiocarbon, în vederea atribuirii unei etape anume a culturii Monteoru, în special în contextul în care ceramica din etapele finale este cunoscută mai ales din descoperiri funerare. În termenii clasici de definire și utilizare a stilurilor ceramice, așa cum au rămas în utilizare, ea ar putea fi atribuită pentru datarea unui moment ulterior momentului în care este prezent stilul Ib, identificat cu certitudine în complexul cu vas spart din stratul maroniu dar și prin fragmente dispartate în cele două straturi. Pe de altă parte, prin comparație cu stratul maroniu-pigmentat, cel de deasupra lui (negru-măzăros) este caracterizat de o prezență importantă a ceramicii decorate cu striuri, specifică perioadei de sfârșit a culturii Monteoru, identificată și în alte situri (I. Motzoi-Chicideanu *et alii* 2012, p. 67-69), dar și de fragmente ceramice cu analogii în mediile Noua sau Coslogeni. În această situație, etapa cronologică căreia i-ar putea fi atribuită data radiocarbon ar fi ceea ce în termeni tradiționali este denumită Monteoru Ia.

Această atribuire nu înseamnă că situația stratigrafică de la Năeni-Zănoaga, *Cetatea 1* devine în acest fel o repetare a celei de la Sărata Monteoru. Până când se va putea ajunge la finalizarea cercetărilor de aici și realizarea desenelor unor profile complete, informațiile deținute la acest moment au gradul lor de relativitate. Atrag însă atenția că fragmente ceramice decorate prin incizie în stilul Ib se regăsesc în toate cele trei straturi menționate aici, în proporții variate. Nu se poate însă vorbi de un strat atribuibil propriu-zis etapei Ib în contextul în care fragmentele ceramice decorate în acest fel constituie mai puțin de 10% din ceramica decorată prin incizie, chiar dacă prezența complexului cu vas decorat astfel din stratul maroniu ar putea sugera așa ceva. Acest stil ceramic Ib, denumit după o etapă stratigrafică înregistrată la Sărata Monteoru, este departe de a fi o prezență efectivă în siturile monteorene, fiind întâlnit în foarte puține dintre așezări (Al. Oancea 1976, p. 222), având inclusiv situații în care el este vizibil în descoperiri funerare și absent în așezarea adiacentă (I. Motzoi-Chicideanu, M. Șandor-Chicideanu 2010). În acest caz, se poate spune că este impropriu de vorbit de un strat Ib, cel puțin în cazul platoului *Cetății 1*, rămânând în discuție doar ca o varietate stilistică ce își face apariția în acest sit.

În acest moment există un set de nouă date radiocarbon care provin din situri monteorene sau cu ceramică de tip Monteoru, acestea fiind prezentate în tabelul 1. După cum se observă din tabel, există șapte date ce suprapun etapele IC3-IC1, datate între 2200 și 1600 în timp ce două date, de la Cârlo-mănești-*Cetățuie* și din mormântul 20 din necropola de la Câmpina-*Slobozia* sunt atribuite etapelor finale ale culturii Monteoru și acoperă intervalul dintre 1640 și 1400. Chiar dacă pare o evoluție relativ liniară, probleme legate de identificarea etapelor interne (utilizând periodizarea tradițională) apar și în momentul utilizării datărilor radiocarbon. Ies în evidență în această înseriere (fig. 4/4) datele ^{14}C de la Siliștea ce indică o existență până târziu, spre 1700 BC, a etapelor IC3-IC2, fapt ce pare întărit și de o altă serie de date ^{14}C provenind din situl de la Costișa care asigură o datare comparabil apropiată cu cele două date mai joase de la Siliștea, atât pentru stratul Costișa cât și pentru depunerea Monteoru, încadrată IC2-IC1, ce o suprapune (A. Popescu, R. Băjenaru 2008)⁵. O explicație pentru prezența atât de târzie a acestor stiluri ceramice ar putea fi dată de o diferențiere

⁵ Informație Anca Popescu, căruia îi mulțumesc încă o dată pentru amabilitatea cu care mi-a pus la dispoziție aceste date ce urmează să apară public în cursul anului 2014.

regională, în care să existe un decalaj cronologic între manifestările monteorene din zona nordică a arealului (exprimate în primul rând în tipul de olărie utilizat) și cele din zona de curbură a Carpaților, vizibile în primul rând prin data ^{14}C din mormântul 24 de la Cârlo-mănești *La Arman*, atribuit stilului IC1 și acum prin data provenind de la Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. Pe de altă parte, așa cum a mai fost atrasă atenția, o interpretare extrem de rigidă a existenței unei succesiunii stratigrafice cu corespondent obligatoriu într-un stil ceramic este una care nu își găsește expresia în momentul de față și în teren. Chiar dacă, probabil, nu se va renunța ușor la terminologia deja tradițională, stilurile ceramice ar trebui înțelese într-un cadru mult mai nuanțat, în care durata de „viață” a lor poate să fie cu mult mai mare, suprapunându-se cronologic în cadrul arealului culturii Monteoru sau, în tot mai multe situații, fiind prezente simultan în același sit.

	Lab code	Sit	Sursă probă	BP	calibr. age 1 sigma (BC)	calibr. age 2 sigma (BC)	Depunere complex	Strat	Program calibrare
1	Bln-28110	Pietroasa Mică <i>Gruia Dării</i>	colagen	3738±21	2203-2040	2199-2165	complex 154/S21	IC3	OxCal v4.1.7.
2	Hd-26957	Cârlo-mănești <i>La Arman</i>	colagen	3576±28	1960-1885 (68.2%)	2030-1870 (93.4%), 1840-820 (2%)	M 24	IC1	OxCal v.3.10
3	Hd-27971	Cârlo-mănești <i>Cetățuie</i>		3314±20	1590-1530 (51,5%)	1640-1520 (93%)		M II	OxCal v.3.10
4	Bln-4619	Sărata Monteoru	cărbune	3919±48	2480-2330 (68,2%)	2500-2280 (88,3%)	Strat IC2	IC2	OxCal v.3.10
5	Bln-3065	Sărata Monteoru	semințe	3690±60	2150-2010 (55,3%)	2230-1910 (92,9%)	Strat IC3	IC3	OxCal v.3.10
6	Hd-29799	Câmpina <i>Slobozia</i>	colagen	3159±23	1452–1412	1494–1404	M20	MI Ib	INTCAL04 and CALIB5
7	Hd-29247	Siliștea		3546±26	1937-1785	1955-1733	54 sect.B/'03	Costișa+ MIC3/IC2	OxCal v.4.17
8	Hd-29027	Siliștea		3455±30	1873-1695	1879-1691	57 sect.a/'04	Costișa+ MIC3/IC2	OxCal v.4.17
9	Hd-29377	Siliștea		3371±22	1689-1631	1739-1614	56 sect.B/'04	Costișa+ MIC3/IC2	OxCal v.4.17

Tab. 1. Date radiocarbon pentru situri monteorene sau cu ceramică de tip Monteoru (1. V. Sîrbu *et alii* 2011, p. 91; 2. I. Motzoi-Chicideanu, M. Șandor-Chicideanu 2010, p. 29; 3. I. Motzoi-Chicideanu *et alii* 2012, p. 69; 4-5. I. Motzoi-Chicideanu, D. Gugu 2001-2002, p. 22; 6. A. Frânculeasa 2012, p. 94, tabel 7; 7-9. N. Bolohan 2010, p. 238, tabel 1).

◆ Bibliografie

- N. Bolohan 2004 Siliște, în M.V. Angelescu, I. Oberlander-Târnoveanu, F. Vasilescu (eds.) *CCA, Campania 2003*, <http://cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2004/text/176.htm>, (browse 3.11. 2013), cIMeC, București.
- N. Bolohan 2010 “All in One”. Issues of Methodology, Paradigms and Radiocarbon Datings, în N. Bolohan, F. Mățău et F.A. Tencariu (eds.), *SIGNA PRAEHISTORICA. Studia in honorem magistri Attila László septuagesimo anno*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, p. 229 – 244.
- M. Constantinescu 2010 *Etapele timpurii ale culturii Monteoru. Așezarea de la Năeni-Zănoaga Cetatea*. Lucrare de doctorat, Universitatea București.
- A. Frânculeasa 2012 *Arheologie și istorie: Parohia “Sfântul Nicolae” Câmpina, jud. Prahova*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște.

- I. Motzoi-Chicideanu 2001 Năeni, în M. V. Angelescu, C. Borș, I. Oberlander-Târnoveanu (eds.) *CCA, Campania 2000*, <http://cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2001/rapoarte/131Naeni.htm> (browse 3.11. 2013), cImeC, București.
- I. Motzoi-Chicideanu 2002 Năeni, în M.V. Angelescu, C. Borș, I. Oberlander-Târnoveanu, F. Vasilescu (eds.) *CCA, Campania 2001*, <http://cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2002/rapoarte/150.htm>, (browse 3.11.2013), cImeC, București.
- I. Motzoi-Chicideanu 2011 *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea de Jos*, 2 vol., Editura Academiei Române, București.
- I. Motzoi-Chicideanu, D. Gugiu 2001-2002 Un mormânt de epoca bronzului descoperit la Cârломănești (jud. Buzău), *SCIVA*, 52-53, p. 5-41.
- I. Motzoi-Chicideanu *et alii* 2003 I. Motzoi-Chicideanu, D. Sârbu, T. Vasilescu, Năeni, în M.V. Angelescu, C. Borș, F. Vasilescu (eds.) *CCA, Campania 2002*, <http://cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2003/rapoarte/125.htm>, (browse 3.11.2013), cImeC, București.
- I. Motzoi-Chicideanu *et alii* 2004 I. Motzoi-Chicideanu, D. Sârbu, T. Vasilescu, Năeni, în M.V. Angelescu, I. Oberlander-Târnoveanu, F. Vasilescu (eds.) *CCA, Campania 2003*, <http://cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2004/text/129.htm>, (browse 3.11.2013), cImeC, București.
- I. Motzoi-Chicideanu *et alii* 2012 I. Motzoi-Chicideanu, S. Matei, D. Gugiu, O piesă de harnașament din epoca bronzului descoperită la Cârломănești-Cețăuia, *Musaioș*, XVII, p. 65-95.
- I. Motzoi-Chicideanu, D. Sârbu 2005 Năeni, în M. V. Angelescu, I. Oberlander-Târnoveanu, F. Vasilescu (ed.) *CCA, Campania 2004*, <http://cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2005/rapoarte/155.htm>, (browse 3.11.2013), cImeC, București.
- I. Motzoi-Chicideanu, M. Șandor-Chicideanu 1999 Cercetările arheologice de la Năeni-Zănoaga (jud. Buzău). Campaniile 1982-1986, 1988-1993 și 1996, *MCA (SN)*, I, p. 59-97.
- I. Motzoi-Chicideanu, M. Șandor-Chicideanu 2010 Cimitirul din Epoca Bronzului de la Cârломănești – *La Arman*. Campaniile 2003–2007, *MCA (SN)*, VI, p. 21-70.
- Al. Oancea, 1976 Unele observații cu privire la fazele finale ale culturii Monteoru în lumina cercetărilor de la Cârломănești, județul Buzău, *CA*, 2, p. 191-237.
- A. Popescu, R. Băjenaru, 2008 Rivalries and Conflicts in the Bronze Age: Two Contemporary Communities in the Same Space, *Dacia (NS)*, LII, p. 5–22.
- V. Sîrbu *et alii* 2011 V. Sîrbu, S. Matei, D. Costache, L. Grigoraș, G. El Susi, *Pietroasa Mică – Gruia Dăriei, jud. Buzău. Descoperirile din epocile eneolitică și a bronzului*, Brăila – Buzău.
- L. Thissen 2008 The Ceramics of TELEOR 003/Măgura-Buduiasca, a Neolithic Site in S Romania, Amsterdam, *SRAP internal Report – TACB*.
- E. Zaharia 1993 La culture de Monteoru. Les IVe-V^e étapes. Les fouilles de Sărata Monteoru, *Dacia (NS)*, XXXVII, p. 15-38.

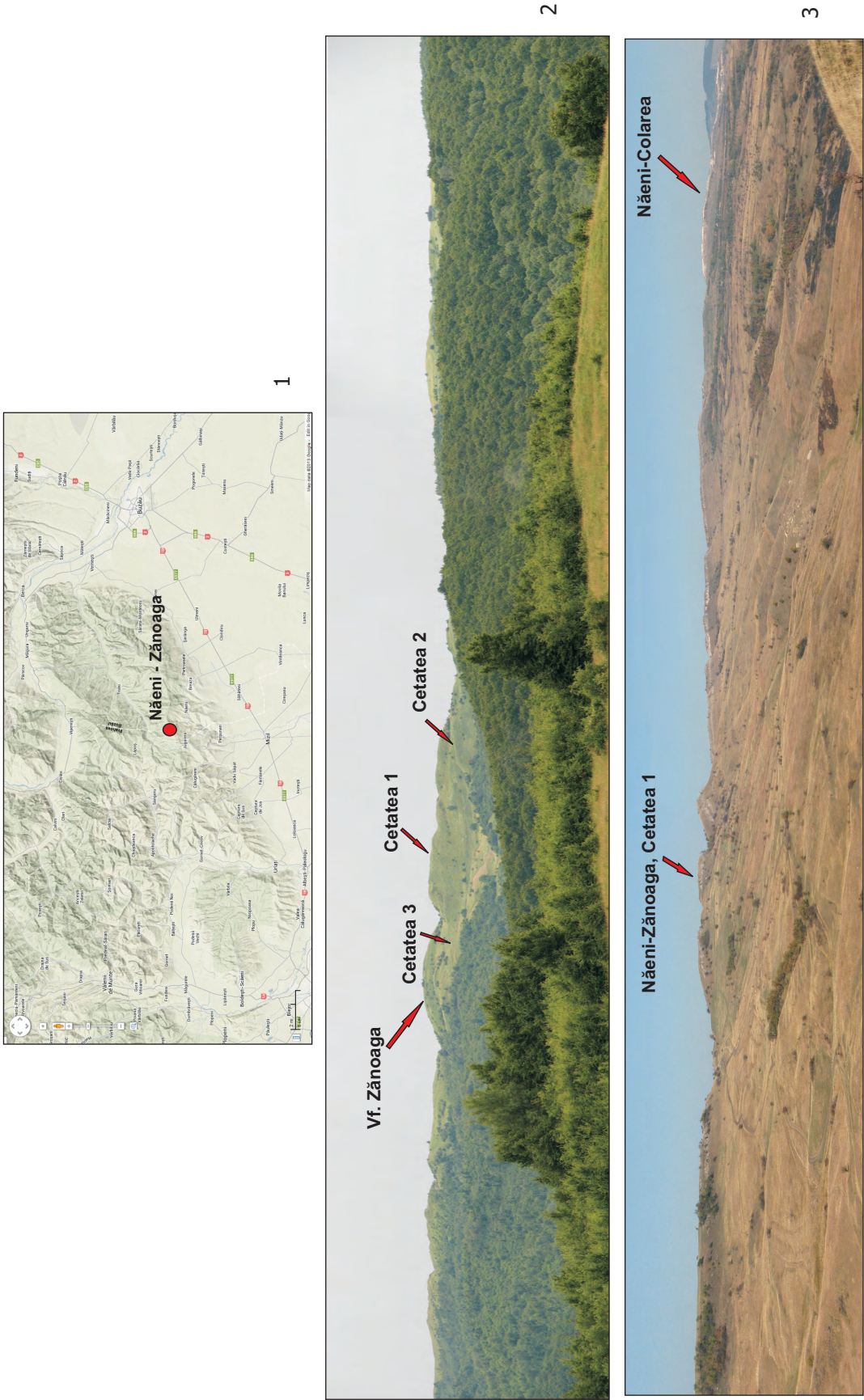
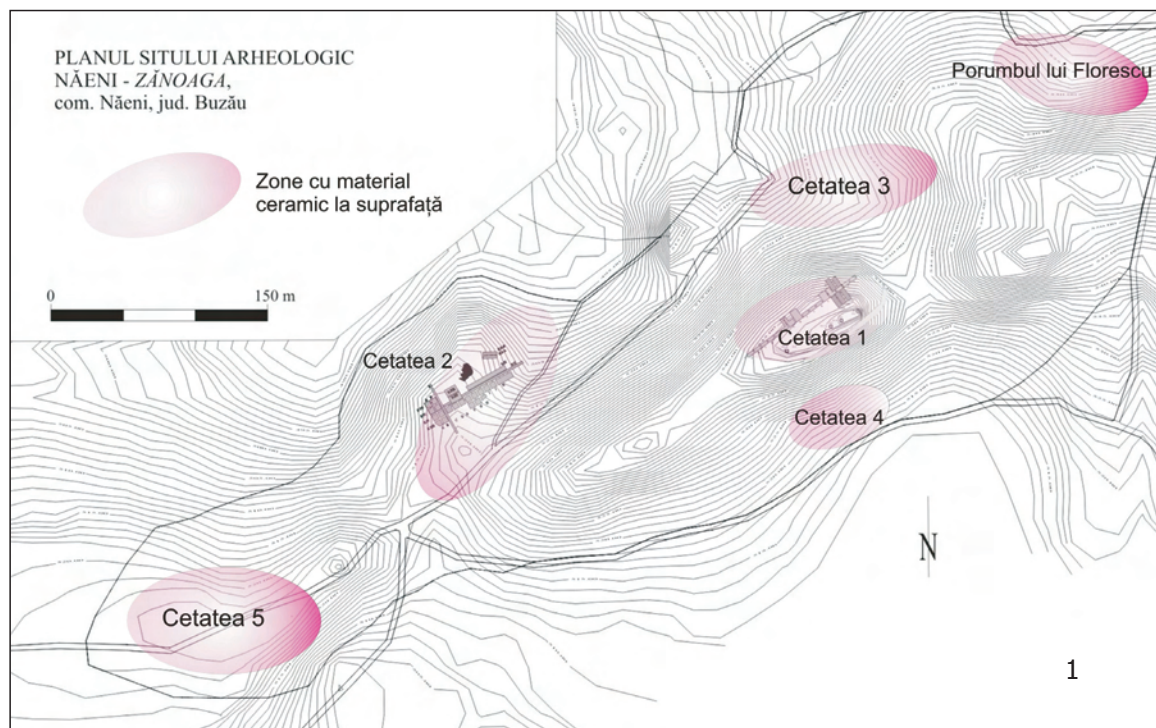

Fig. 1. Năeni-Zănoaga. 1. Localizare; 2. Vedere dinspre nord-vest spre situl Năeni-Zănoaga, cu Cetatea 1, Cetatea 2 și Cetatea 3; 3. Vedere dinspre sud-vest spre Năeni-Zănoaga, Cetatea 1 și Năeni-Colarea.

1. Location; 2. View from north-west to Năeni-Zănoaga site, with Cetatea 1, Cetatea 2 and Cetatea 3; 3. View from south-west to Năeni-Zănoaga, Cetatea 1 and Năeni-Colarea.

2

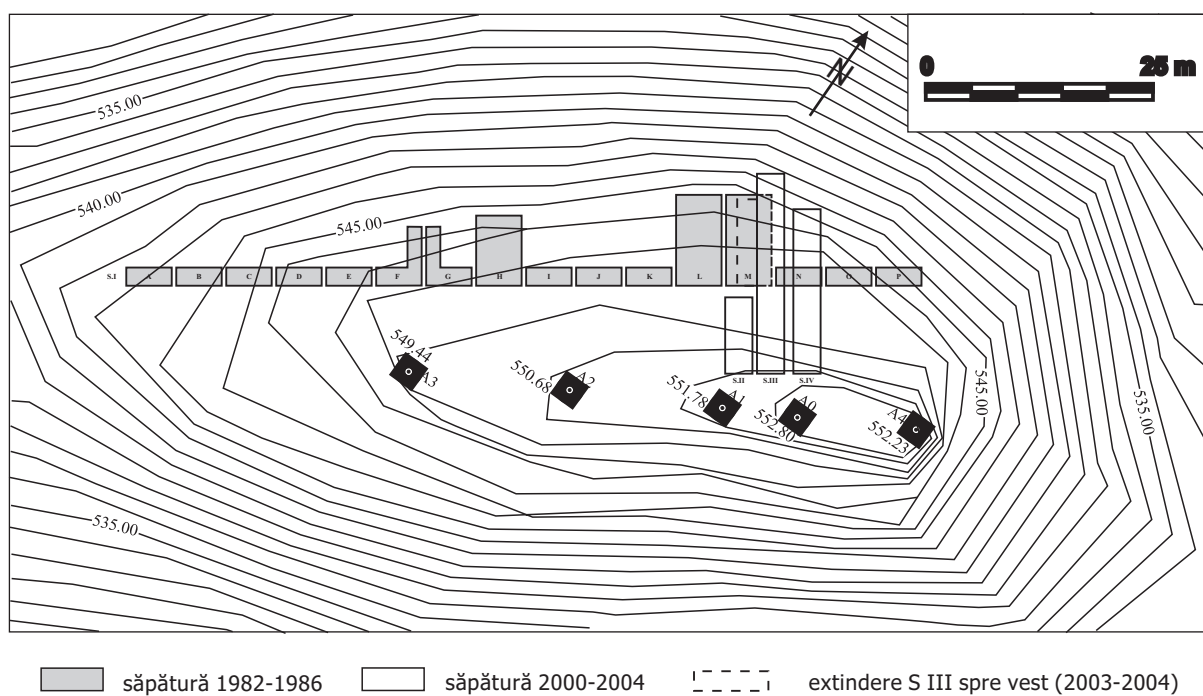

Fig. 2. Năeni-Zănoaga. 1. Planul topografic al ansamblului arheologic de la Năeni-Zănoaga cu principalele zone cu material ceramic la suprafață; 2. Planul general al săpăturilor de pe Cetatea 1, anii 1982-1986 și 2000-2004.

Năeni-Zănoaga. 1. Main areas with ceramic fragments on the surface marked on the topographic plan of the archaeological site Năeni-Zănoaga; 2. General plan of the excavations on Cetatea 1, 1982-1986, 2000-2004.

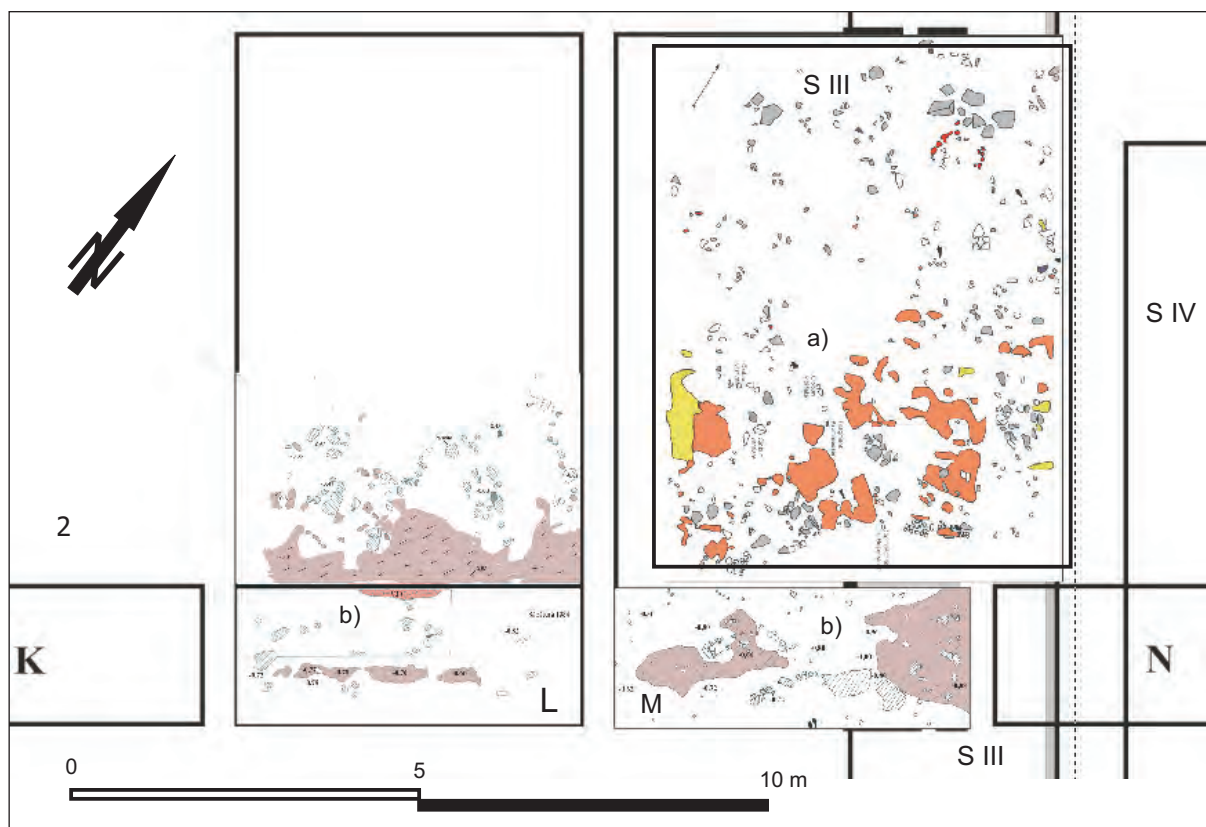
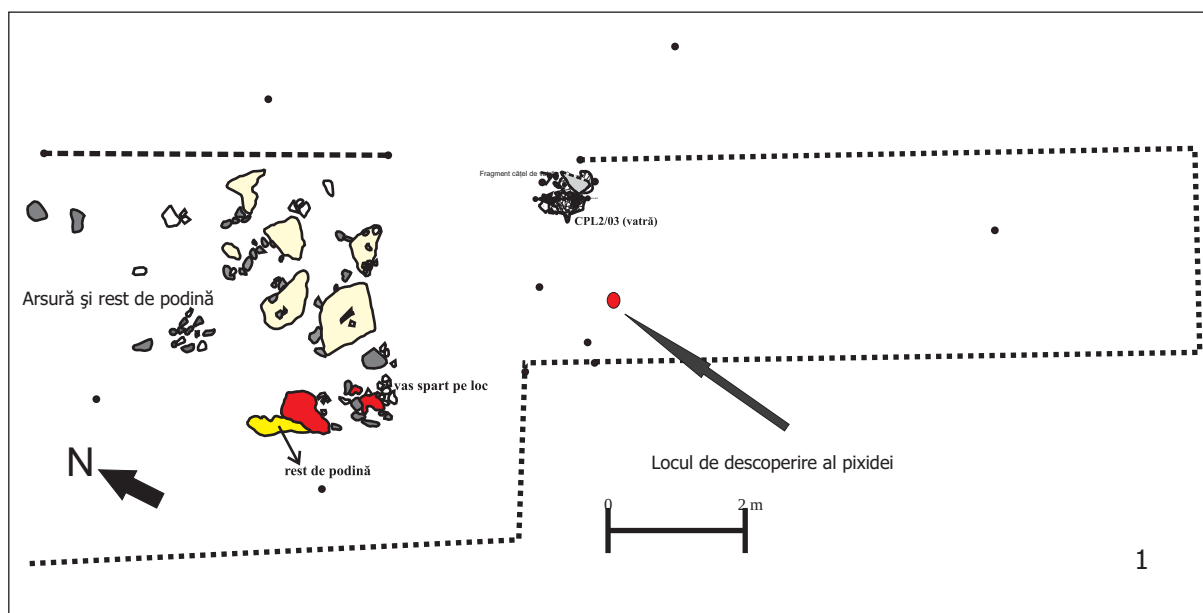

Fig. 3. Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. 1. Plan al lui S III, strat maroniu-pigmentat, cu CPL 1/2003. 2. CPL 1/2003 (a) împreună cu celelalte resturi din complexul cu podină (b) descoperite în anii 1983-198 în S I L și S I M.

Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. 1. Plan of S III, brown pigmented layer with CPL 1/2003; 2. CPL 1/2003 (a) together with the other remnants of the complex with burnt floor (b) found in 1983-198 years in S I L and S I M.

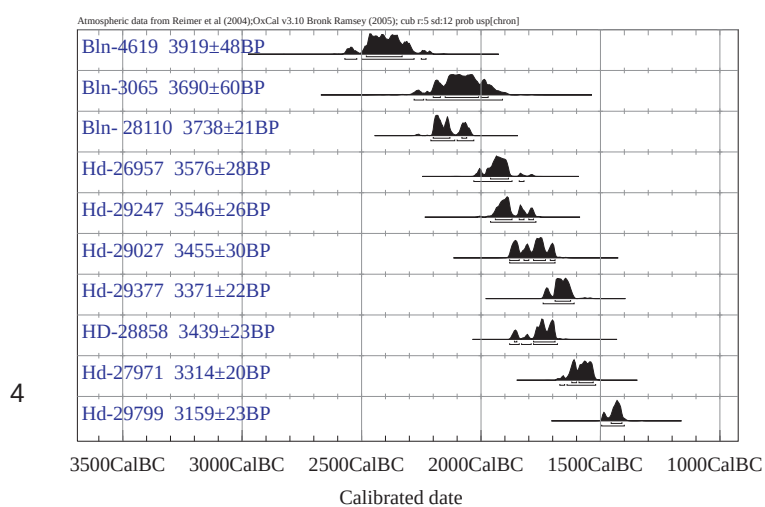
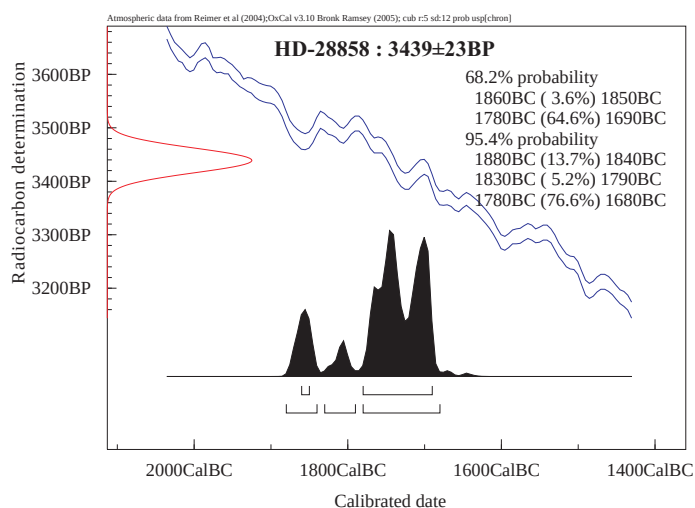

Fig. 4. Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. 1 Vasul cu proba ^{14}C - desen (reconstituire); 2 Vasul cu proba ^{14}C - foto; 3. Data ^{14}C calibrată cu OxCal v. 3.10; 4. Înserierea datelor ^{14}C provenind din situri cu ceramică Monteoru. Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. 1. Vessel with ^{14}C sample - drawing; 2. Vessel with ^{14}C sample - photo; 3. ^{14}C data calibrated by OxCal v. 3.10; 4. Seriation of ^{14}C dates from sites with Monteoru pottery.

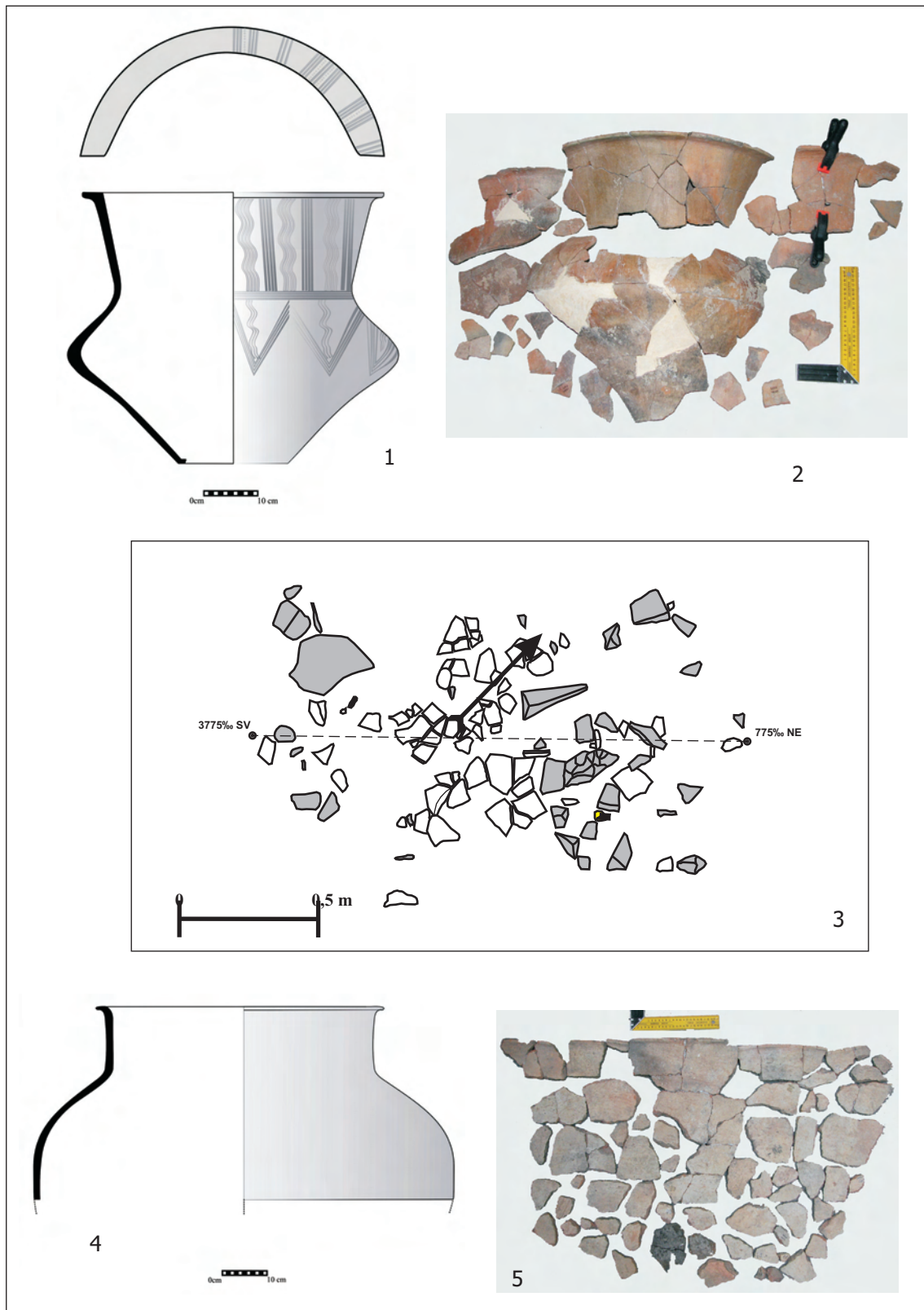

Fig. 5. Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. 1. Vas cu decor Ib, reconstituire grafică; 2. Vas cu decor Ib, fragmentele ceramice descoperite; 3. Planul complexului cu vasul cu decor Ib; 4. Vas descoperit în stratul maroniu pigmentat reconstituire grafică; 5. Vas descoperit în stratul maroniu pigmentat, fragmentele ceramice descoperite.

Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. Vessel with Ib decoration, reconstitution graphics; 2. Vessel with Ib decoration the ceramic fragments discovered; 3. Plan of complex with Ib decor vessel; 4. Vessel found in brown pigmented layer, graphic reconstruction; 5. Vessel found in brown-pigmented layer the ceramic fragments discovered.

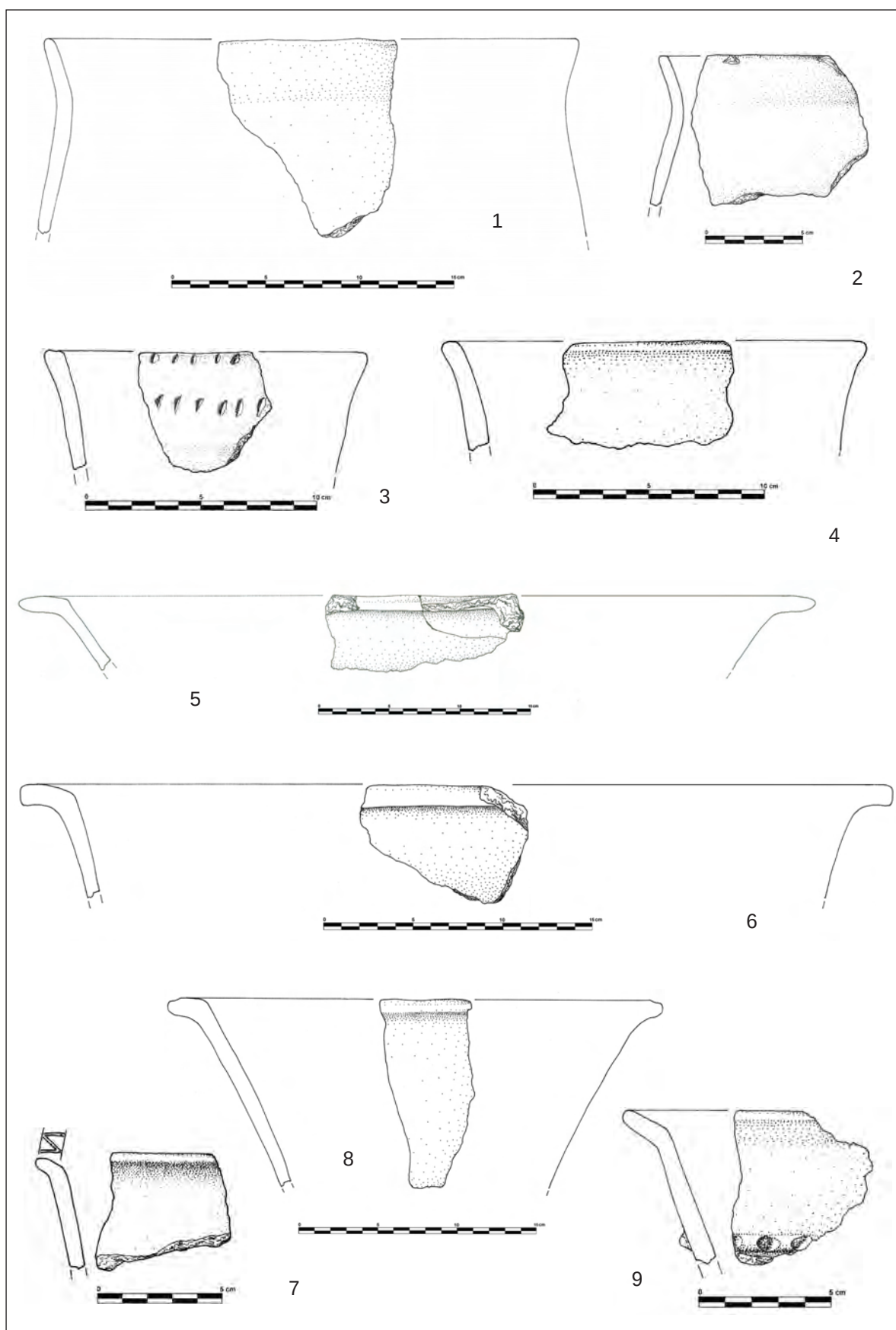

Fig. 6. Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. 1-9. Fragmente de vase descoperite în stratul maroniu pigmentat.
Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. 1-9. Vessel fragments discovered in brown pigmented layer.

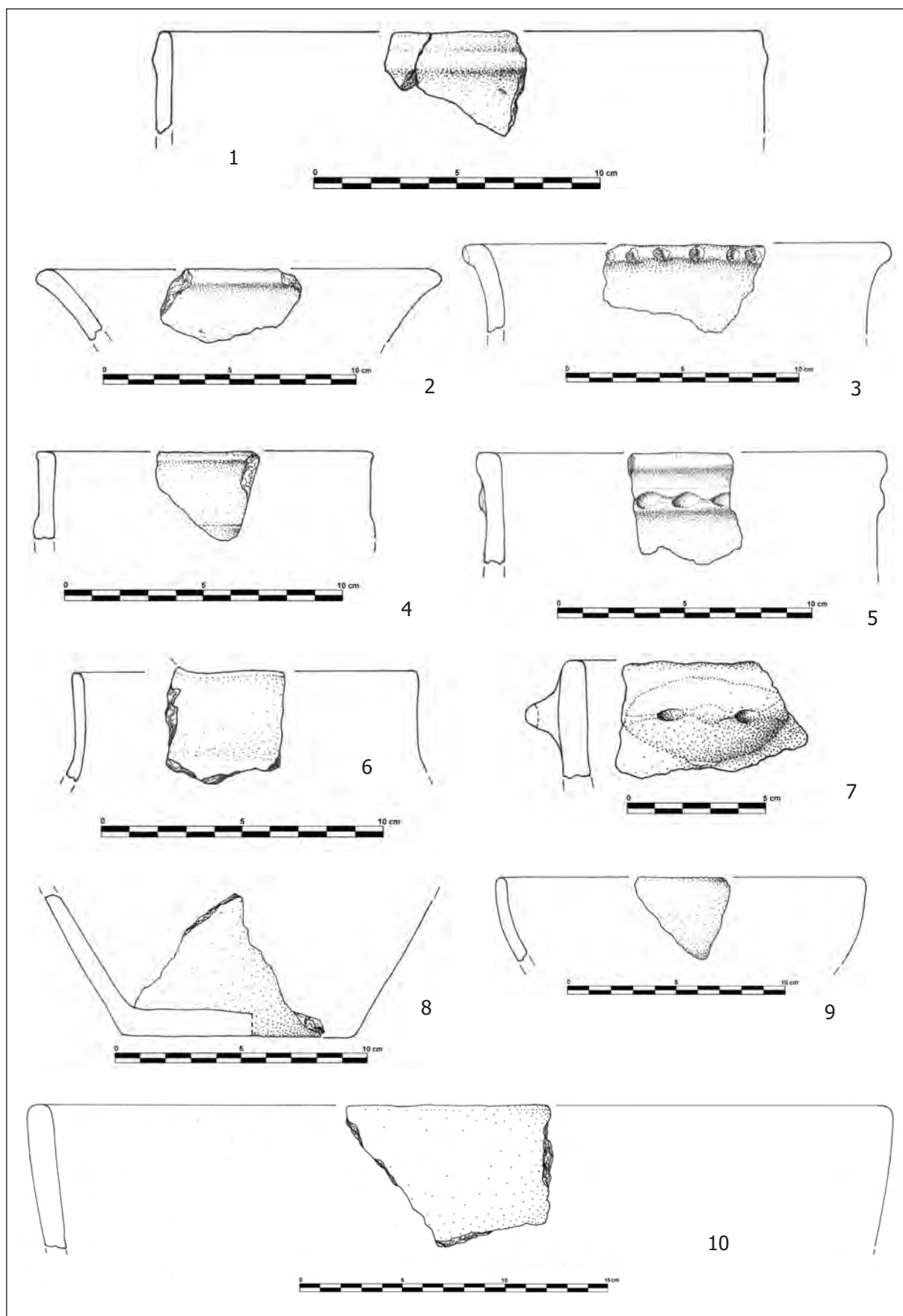
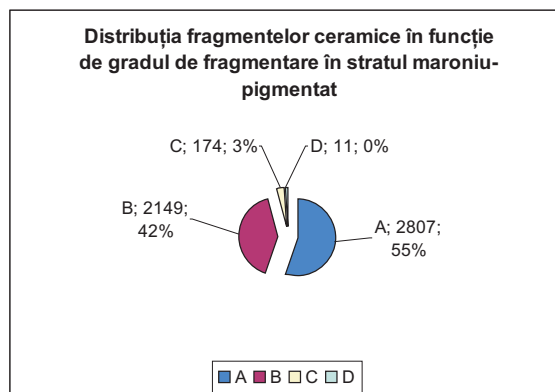

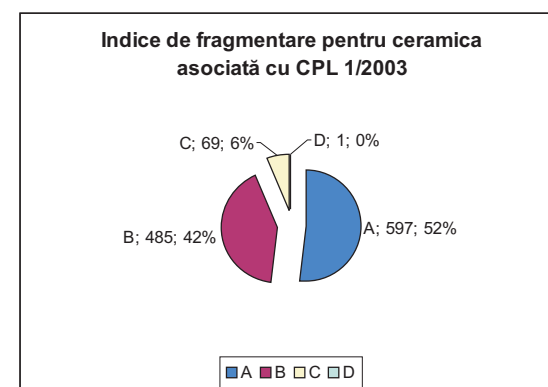
Fig. 7. Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. 1. Vas descoperit în vatra CPL 2/2003; 2-10 Fragmente de vase descoperite în stratul maroniu pigmentat.
Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. 1. Vessel discovered in hearth CPL 2/2003; 2-10. Pot fragments discovered in brown pigmented layer.

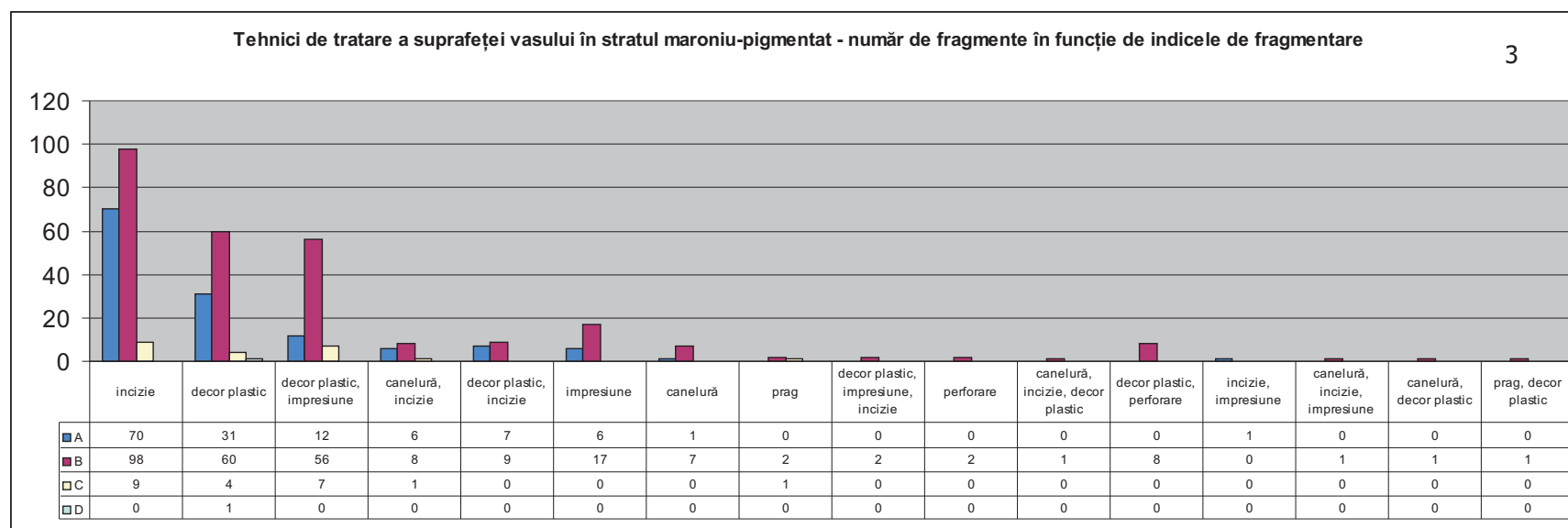
Fig. 8. Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. Fragmente ceramice descoperite în asociere cu CPL 1/2003 (foto).
Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. Pottery fragments found in association with CPL 1/2003 (photo).

1

2

3

Fig. 9. Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. 1. Indice de fragmentare a ceramicii pentru stratul maroniu pigmentat; 2. Indice de fragmentare a ceramicii asociate cu CPL 1/2003. 3. Tehnici de tratare a suprafeței vasului în stratul maroniu-pigmentat, distribuție numerică.
Năeni-Zănoaga, Cetatea 1. 1. Fragmentation index of ceramics for brown pigmented layer; 2. Fragmentation index of ceramics associated with CPL 1/2003; 3. Surface treatment of pottery for brown-pigmented layer, numerical distribution.